№ 131 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 20

1902

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 20 № 131

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օրէնսդրութեան պահանջներից մէկը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կարա-Մուրզայի աշխատութիւնների հրատարակութեան օգտին. Հայ-կաթօլիկ համայնքը. Նամակ Սօչիից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գերմանիայից. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Եռոստանի։

ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻՑ ՄԷԿԸ

Ամուսնական խնդիրները նորից գրաւել են իրաւաբանական մամուլի էջերը։ Այն բազմաթիւ գանգատները, որոնք առաջ են գալիս ամեն օր հոգեւոր ատեաններում և դատարաններում, ցոյց են տալիս, որ ամուսնական խնդիրների վերաբերութեամբ գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութիւնը մեծ թերութիւններ ունի և կարօտ է վերաքննութեան ու լրացման։ Նահապետական կեանքի պայմանները փոխվել են. նոր անտեսական հանգամանքները և հայեացքների մէջ կատարված փոփոխութիւնները պահանջում են համապատասխան տրամադրութիւն օրէնքի ցուցումների մէջ։

Շատ բնորոշ է այն հանգամանքը, որ ռուսաց հոգեւորականութեան մտածող մասը և նրա արտայայտիչ կրօնական մամուլը ոչ միայն չեն բացասում ամուսնական օրէնսդրութեան վերաքննութեան ժամանակակից լինելը, այլ և իրանց կողմից հաստատում են նրա անհրաժեշտութիւնը և կարեւորութիւնը։ Բնորոշ է և այն, որ նրանք ամենեւին չեն ցանկանում ամուսնալուծութեան խնդիրները պահել հոգեւորականութեան ձեռքին, այլ և աշխատում են ապացուցանել, որ աւելի նպատակայարմար է յանձնել այդ գործը ընդհանուր դատաստանական հիմնարկութիւններին։

Եւ հասկանալի է թէ ինչու։ Դատաստանական հիմնարկութիւնները, որոնք քննում են մշտապէս մարդկանց բազմատեսակ յարաբերութիւնների կնճռոտ խնդիրները, աւելի հեղինակաւոր կարող են լինել ամուսնալուծութեան գործերի քննութեան ժամանակ, որտեղ խառնված են ամեն տեսակ անհատական, ընտանեկան, տնտեսական և հասարակական տարրեր։

Մենք արդէն առիթ ենք ունեցել մի անգամ եւս մատնացոյց լինելու ռուսաց կրօնական մամուլի բռնած այդ դիրքի վրա և ընդգծելու այն հանգամանքը, որ ամուսնալուծութեան վերաբերեալ խնդիրները դուրս են եկել նախկին նեղ սահմանափակ շրջանակից և չեն կարող բաւականանալ եղած մեկնութիւններով և կարգադրութիւններով։ Կեանքի հանգամանքները պահանջում են այսօր անել մի բացառութիւն, վաղը մի ուրիշը, յետոյ երրորդը, չորրորդը և այլն։ Բացառութիւնների թիւը այնքան բազմացել է, որ այլ եւս նրանց մասին չեն խօսում իբրև օրինազանցութիւնների մասին։

Իրաւաբանական մամուլի յարուցած վերջին հարցերից մէկն էլ այն սահմանափակումները և զրկանքներն են, որ օրէնքը գործադրում է ամուսնալուծված ամուսինների, բայց մանաւանդ կանանց վերաբերութեամբ, թոյլ չը տալով, որ ամուսիններից մէկը կարողանայ ապահարզանից յետոյ նորից ամուսնութեան մէջ մտնել։ Եթէ ամուսնութիւնը լուծելու համար այժմ նկատի են առնվում շատ ընտանեկան և հասարակական հանգամանքներ, որոնք անտես էին լինում նախկին ժամանակները, անհրաժեշտ է, որ ամուսնաթողների իրաւունքներն եւս համապատասխան կերպով լայն հասկացվէին և չը բռնադատվէին։

Անկասկած, ամուսնական խնդիրները ամենալուրջ իրաւաբանական-հասարակական խնդիրների շարքին են պատկանում և նրանց այս և այն դիրք ստանալը ունի գործնական մեծ նշանակութիւն։ Նրանց քննութիւնը եւ նրանց վերաբերութեամբ օրէնսդրութիւն մշակելը պահանջում է իրաւաբանական հեղինակաւոր անձանց մասնակցութիւն, որպէս զի ապագայում գործնական կեանքի դէպքերի քննութեան ժամանակ բաւականաչափ ցուցմունքներ լինեն պատրաստված արդար և խելացի որոշումներ կայացնելու համար։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕԳՏԻՆ

Կարա-Մուրզայի աշխատութիւնների հրատարակութեան օգտին ստացանք կերչից, Մ. Պալեանի միջոցով, 10 ր. 50 կ., որ հաւաքված է հետեւեալ անձերից.

Մ. Քուչնարեան 2 ր., Մ. Խիթարեան, Կ. Շահինեան, Մ. Պալեան.—1-ական րուբլի։ Մ. Ջուրաեան, Վ. Վանեցեան, Թ. Մարտիրոսեան, Վ. Ուզունեան, Ոմն, Ս. Մովսէսեան, Ղ. Ղուկասեան, Գ. Թորլաքեան, Վ. Մելտոնեան.—50-ական կոպէկ։ Մ. Ժամկոչեան 20 կ., Մ. Կոստիկեան, Յ. Յարութիւնեան 25-ական կոպէկ։ Յ. Քէյլեխեան 30 կ.։

Ընդամենը 10 ր. 50 կ., որ նախկին ժողովածների հետ կը կազմէ 1,073 րուբլի։

ՀԱՅ-ԿԱԹՕԼԻԿ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Յայտնի է, որ Կովկասում եւ Անդրկովկասում ապրող հայ-կաթօլիկները զետեղված են Թիֆլիսի, Քութայիսի, Երեւանի նահանգներում, նաեւ Կարսի եւ Արդուինի շրջանում։ Հայ կաթօլիկների պաշտօնական թիւը համարում են 50,000 հոգի (տես «Թեմական օրացոյց», Սարատով 1901 թ.)։ Հայ-կաթօլիկները ունեն երկու հոգեւոր կառավարութիւն.—մէկը Ախալցխայում, միւսը Արդուինում։ Այդ հոգեւոր կառավարութիւնները պաշտօնապէս ճանաչված են կառավարութիւնից որպէս անմիջական հսկող հայ-կաթօլիկների հոգեւոր գործերին, համաձայն ազգային սովորութիւններին։ Գործածական լեզուն թէ ընտանիքում, թէ եկեղեցում եւ թէ հոգեւոր կառավարութիւններում մէջ հայերէնն է։

1877 թւի յունվարի 8-ին Ախալցխայում կառավարութեան հրամանով տեղի ունեցաւ ազգային ժողով, որտեղ նախագահում էր հայր Ալէքսանդր Արարատեան. մասնակցում էին ժողովին 68 հոգեւորական եւ աշխարհական պատգամաւորներ։ Ժողովի նպատակն էր. 1) հայ-կաթօլիկների հոգեւոր կառավարութիւնը տեղափոխել Թիֆլիս, որպէս կենտրոն եւ յարմար տեղ. 2) խնդրամատոյց լինել բանալու հայ-կաթօլիկների հոգեւոր դպրոցը, որտեղ սովորէին մանուկներ ապագայում քահանայ լինելու համար։ Ժողովը իր պարապմունքները աւարտելուց յետոյ իր զեկուցումը տուեց կառավարութեան։

1878 թ. յունվարի 19-ին գեներալ Կոմարովի զօրքերը Արդանուչից մտան Արդուին եւ այդ օրից Արդուինը իր շրջակայքով միացաւ Ռուսաստանին։ Արդուինում ապրում էր եպիսկոպոս Անտօն Հալաճեանը, որ զրկվելով աչքերից, չէր կարող թեմը կառավարել։ Հարկաւոր էր նոր եպիսկոպոս ընտրել։ Ընտրեցին Յովհաննէս վարդապետ Զաքարեանին։ Զաքարիա եպիսկոպոսի իշխանութիւնը սահմանափակվում էր միայն Արդուինի թեմով, իսկ Թիֆլիսի, Երեւանի նահանգի հայ-կաթօլիկները կրկին մնացին Սարատովի լատին եպիսկոպոսի իշխանութեան տակ։

Զուրկ լինելով սեփական հայ-կաթօլիկ եպիսկոպոսից, զուրկ էին նաեւ հոգեւոր դպրոցից. քահանաները բոլորովին զուրկ էին կարեւոր ուսումից եւ որտեղ սովորէին։ Հոգեւոր դպրոց հաստատելու համար շատ ջանք գործ դրեց հայր Ալէքսանդր Արարատեան։ Նրա ջանած սերմը չը կորաւ։ 1893 թւի մայիսի 25-ին հրատարակվեց Բարձրագոյն հրաման։ Բարձրագոյն Հրովարտակի մէջ հրամայված էր. 1) հաստատել Թիֆլիսում հայ-կաթօլիկների համար հոգեւոր կառավարութիւն, որ պէտք է բաղկանայ 1 նախագահ անդամից, 3 անդամներից եւ մէկ քարտուղարից. որոշված էին նաեւ այդ պաշտօնեաների ռոճիկները. 2) բանալ Թիֆլիսում հայ-կաթօլիկների հոգեւոր սեմինարիա, որտեղ պատանիները պատրաստվեն հոգեւոր կոչման մէջ ծառայելու համար. 3) Միջի փողոցի ս. Աստուածածնի եկեղեցին յանձնել հայ-կաթօլիկներին, քանի որ այդ եկեղեցին շինված է հայ-կաթօլիկների փողով։

Բարձրագոյն հրամանի որոշումները տակաւին չեն գործադրված։ Միայն յոյս կայ, որ շուտով բացվի թէ հոգեւոր կառավարութիւնը եւ թէ դպրոցը։ Դատապարտելի է մեր հոգեւորականների միմեանց հետ անհաշտութիւնը. փոխանակ սիրով եւ համերաշխութեամբ գործ վարելու, մեր հոգեւորականները միմեանց են պախարակում եւ չը կայ մէկը, որ մտածէ ընդհանուրի օգտին, աշխատէ ընդհանուրի համար։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

«ԵՌՈՍՏԱՆԻ...»

(Պատկեր թուրքմէնների արշաւանքներից)

I

Դեռ նոր մայր մտած արեւն իր ետեւից թողած ծիրանագոյն շառաւիղներով ներկել էր Թուրանի բարձր լեռների գագաթները։ Երեկոյեան մեղմ ու զովարար զեփիւռը քնքշութեամբ շոյում էր նորածիլ խոտերի, թփերի ու ծառերի կատարները—այս ու այն կողմ օրօրելով նրանց։

Շուտով մութը պատեց գետինը։ Խորհրդաւոր լռութիւնը գրկեց բնութիւնը։ Այդ պահուն Թուրանի Գիւլ-Դաղ կոչված սարահարթի գագաթին իջեւանել էին մի խումբ թուրքմէն հրոսակներ։ Նրանք փոքրաթիւ մի խումբ էին, բաղկացած ծերունի հրոսակապետից եւ մի քանի ուրիշ քաջ ու անվեհեր երիտասարդ թուրքմէններից։

Այդ խումբը իր հետ ունէր բազմաթիւ պարսիկ գերիներ։ Թուրքմէնները այն յանդուգն հրոսակախմբի մի մասն էին, որոնք դրանից մի քանի շաբաթներ առաջ՝ յանկարծակի յարձակվել էին Խորասանի պարսիկ խաղաղ ազգաբնակութեան վրա, կոտորել, յափշտակել էին եւ հարուստ աւարի հետ վերցրել էին նաեւ բազմաթիւ գերիներ... Վերջիններս բաղկացած էին ալեզարդ ծերունիներից, երիտասարդներից, սիրուն կանանցից եւ ջահել աղջիկներից...

Բոլոր գերիները կապկպված էին միմեանցից հաստ ու երկար թոկերով եւ խառնիխուռն կերպով թափված էին մերկ ու խոնաւ գետնի երեսին։ Գերիների մէջ լսվում էին հեծկլտոց, լաց եւ աղաղակ։ Իսկ թուրքմէն պահապանները նրանց չորս կողմից պատած՝ հսկում եւ ծիծաղում էին իրանց զոհերի հառաչանքների վրա։

Ահա ութերորդ օրն էր, որ այդ թշուառ ամբարածներին սաստիկ հարուածների տակ, ինչպէս անպաշտպան անասունների մի հօտ, քշում էին դէպի հեռաւոր մի աշխարհ, այդ գերիներին բոլորովին անծանօթ մի երկիր... ինչ նպատակով։ Այդ գիտէին միայն թուրքմէնները։

—Ֆաթմա, զաւակս, մօտեցիր ինձ... Վերջին անգամ քեզ համբուրել եմ փափագում... Ոյժերս նուազել են. թուլացել եմ. մահս մօտ է, մօտեցիր ինձ...

Լսվում էր խորին մթութեան մէջ մի տխուր ձայն։

Դա մի թշուառ ծերունի հայր էր, որ իր ամբողջ ընտանիքով գերի էր ընկել թուրքմէնների ձեռքը։ Նրա կինը, գեղեցիկ Զառան, ճանապարհին երկունքից ազատվելիս՝ վախճանվել էր սոսկալի տանջանքների մէջ... Ֆարրին, ծերունու անդրանիկ դուստրը, մօր մահվանից յետոյ՝ երկար չապրեց, «լեղապատառ» լինելով՝ նա էլ մահացել էր ճանապարհին... Իսկ Սաադին, ծերունու միունճար որդին, քան տարեկան այդ անվեհեր պատանին, երէկ ճանապարհին սրախողխող էր եղել Վալիխանից, որովհետեւ այդ պատուասէր պատանին սպանացել եւ հայհոյել էր հրոսակապետին այն բանի համար, որ վայրենի ու կրքոտ ծերունին անցեալ գիշեր թշուառ Ֆաթմային չարչարել եւ լացացրել էր...

—Հայրիկ, ես էլ եմ մեռնում... Ախ, այն ինչպիսի՜ տանջանք էր, որ անցեալ գիշեր ես կրեցի... Ո՜հ, հայրիկ, ո՞ւր է Սաադի՛... խեղճ եղբայր, դու զոհվեցիր ինձ համար։ Ալլահը թող վարձեր բուսցնէ քո ճանապարհին, անձնազոհ եղբայր... Հայրիկ, շարունակեց Ֆաթման յուզված եւ տխուր եղանակով—տեղից շարժվել չեմ կարողանում. ես էլ եմ փափագում շուտով մեռնելու. օրհնիր եւ համբուրիր ինձ վերջին անգամ... Ա՜խ, որքան ատելի է այսպիսի սեւ կեանքը։ Անիծվէ՜ն բռնակալները, յաւիտենական անէծք նրանց օրէնքներին, որ քաղցր կեանքը դառնացնում եւ թունաւորում են...

—Զաւակս, մի՛ յուզվիր եւ մի՛ հայհոյիր։ Անիրաւ պահապանները շատ հոտառութեամբ վխտում են մեր մէջ, կարող ենք յանկարծ մատնվել...

—Ո՜ւր էր. երանի թէ՝ այդպէս լինէր...

—Ո՛չ, զաւակս. մահվան քաղցրութիւնը՝ բնականութեան մէջ է...

Խրատում էր ծերունի հայրը իր աղջկանը... Վերջինս լռեց։

Այո, թշուառ Ֆաթման սարսափած էր լռելու։ Միայն խորին մթութեան մէջ լսվում էր մի հեծեծանք, մարդու սիրտն ու հոգին մաշող մի տխուր հառաչանք...

Այդ գեղեցկուհի Ֆաթման էր, որ իր ներքին զգացմունքները խեղդել չը կարողանալով՝ ծերունի հօրից ծածուկ ողբում էր իրանց տխուր, սեւ ճակատագիրը...

II

Կէս գիշեր էր։

Լուսինը շողշողում էր ուղիղ «Գիւլ-Դաղի» վրա... Ծերունի հրոսակապետը ընկել էր անոյշ քնի գիրկը։ Նրա միւս ընկերները շրջում էին գերիների մէջ եւ դառն հառաչանքի ծանր հոգոց, լաց ու կոծ էր լսվում ամեն կողմից, ուր ոտք էին դնում վայրենի թուրքմէնները։ Խեղճ գերիների վիճակը աւելի ծանր էր։ Տասներորդ օրն էր, որ նրանք հացի պատառ չէին դրել իրանց բերանները։ Կերակրվում էին ինչոր մի վայրենի բոյսի արմատներով... Շատերը քաղցից հիւանդացել, մեռելի գոյն էին ստացել։ Միմեանցից կապկպված՝ նրանցից շատերը անզգայացած՝ ընկել էին խոնաւ գետնի վրա։ Մի քանիսներն էլ ցաւերից տանջվելով՝ զանազան տխուր բացականչութիւններով էին միմեանց իրար վշտերը արտայայտում...

Իսկ երկու ծերունի գերիներ այդ պահուն՝ միմեանց հետ հազիւ թէ լսելի ձայնով խօսում էին։

—Որքա՜ն քաղցր ու համեղ է այս չորացած հացի պատառը, ասաց նրանցից մէկը եւ չորացած հացից մի փշրանք կտրելով՝ մեկնեց դէպի միւսը. վերջինս ընդունեց, ասելով.

—Սարի՜ւր, որքա՜ն շնորհակալ եմ քեզանից. բայց ասա՛, որտեղից է այս փշրանքը։

—Այդ հայրենիքից մնացած վերջին փշրանքն էր, որ թագցրած պահում էի գօտիիս մէջ...

—Հայրենիքի փշրանքը, այո՛, քաղցր եւ համեղ է հայրենիքի վերջին փշրանքը... բայց տեսնո՞ւմ ես, Սարի՜ւր—շարունակեց ծերունին—լուսինը որպիսի՜ գեղեցկութեամբ փայլում է... Եթէ բնութեան այսպիսի խորհրդաւորութիւնը չը լինէր, ես ինձ թշուառ եւ անբաղդ կը զգայի...

Քանի որ լաւ ժամանակն է, մենք կը խնդրենք մեր յարգելի հոգեւորականներից մի ժամանակ մոռանալ իրանց եսը եւ աշխատել գործի համար։ Հարկաւոր է խնդրել եւ իմանալ ինչո՞ւ ուշացաւ մեր դպրոցի եւ հոգեւոր կառավարութեան բացումը. ուրիշները իրանց կը հաշւեն անկարող, գոնէ ընտրեն իրանց միջից մէկը, որ առաջ տանէ գործը։

Մենք միշտ գանգատվում ենք, թէ չունենք կրթված հոգեւորականներ, չունենք դպրոց եւ մեր տղաները անկրօն են մեծանում։ Բայց ծոյլ մարդը ի՞նչ կարող է ունենալ...

Շիրակեցի

ՆԱՄԱԿ ՍՕՉԻԻՑ

Յունիսի 5-ին

Տեղիս ռուսաց Աղքատախնամ ընկերութիւնը վերջին երկու տարվայ ընթացքում իր եռանդուն գործունէութեամբ կարողացաւ գործերին լայն ծաւալ տալ։ Դեռ անցեալ տարի կայացած նիստերից մինում որոշվեց շինել ընկերութեան միջոցներով էժանագին թէյարան եւ բեմ՝ ժողովրդական ներկայացումների համար։ Քաղաքը պէտք եղած հողաբաժինը տուեց ընկերութեան վարչութեան, որը ամեն զոհողութիւն յանձն առնելով 3 ամիս առաջ վերջացրեց վերոյիշեալ շէնքի կառուցումը։ Բեմը եւ էժանագին թէյարանը պատրաստ էին արդէն եւ ռուս սիրողները ամենայն սիրով շարունակեցին իրանց սկսած գործի բարոյական բաժինն էլ։ Թէյ խմողը միշտ գտնում է սեղանի վրա լրագիրներ կարդալու, կիրակի երեկոներ պարբերաբար լինում են ընթերցանութիւն եւ ժամանակ ժամանակ էլ ժողովրդական էժանագին ներկայացումներ—յօգուտ բեմի կամ թէյարանի։

Ուրախալի է, վերջապէս, որ այժմ ունենք բեմ ներկայացումներ տալու, մինչդեռ առաջները ահագին դժուարութիւններ կային եւ հազիւ աջողվում էր գոնէ տարէնը մի անգամ տալ ներկայացում կամ երեկոյթ։

Մեր քաղաքի սակաւաթիւ հայ գաղութն էլ մտածեց ըստ իր կարողութեան կազմել հայկական ներկայացում, ժողովրդական երգերով եւ կենդանի պատկերներով, յօգուտ թէյարանի։ Սօչիում առաջին հայկական ներկայացումն էր լինելու եւ ուրախալի երեւոյթ էր, որ գործող սակաւաթիւ անձնաւորութիւնները ոչ մի արգելքի առջեւ կանգ չառին. թէեւ իրանք էլ զգում էին, որ այդ գործը գլուխ բերելը իրանց համար ծանր էր, բայց կամքը, համբերատարութիւնը յաղթեց ամեն դժուարութիւններին։ Դարձեալ իգական սեռի սով (իբրեւ սիրող բեմ դուրս գալու կարողութիւն եւ համարձակութիւն ունեցող). միայն 10—12 տուն հայեր են Սօչիի գաղութը եւ զարմանալի չէր, որ չը կայ մի օրիորդ կամ տիկին դեր կատարող եւ սիրողները ընտրեցին «Բանաստեղծ» կատակերգութիւնը։ Յայտարարութիւնները գրված էին արդէն. հայկական ներկայացումը լինելու էր յունիսի 2-ին—մասնակցութեամբ ռուսների, որոնք ներկայացրին մի փոքր վօդեվիլ օտարների համար։ Խաղը ընդհանրապէս աջող անցաւ. «Բանաստեղծ» կատակերգութիւնը բաւարար էր, դերակատարները գոհացուցիչ էին։ Երգերը—«Մեր հայրենիք», «Ջան գիւլում», «Էյ, նազանիմ» եւ «Թող փչէ քամին» լաւ ընդունելութիւն գտան հանդիսականներից. հասարակութեան խնդրանօք կրկնվեցին բոլոր երգերն էլ. չը մոռանամ յայտնել, որ երգերի ժամանակ օրիորդները եւ տիկինները թիւրքահայ կանացի տարազով էին։ Մեծ աջողութիւն ունեցան կենդանի պատկերը՝ «գիւղական հարսանիք», «առեւանգումն» եւ «առեւանգվածը հարեմում»։ Մանաւանդ երկրորդ պատկերը հիանալի դուրս եկաւ. հանդիսականների ծափահարութիւններին վերջ չը կար։

Տոմսակները բոլոր սպառված էին. շատերը վերադարձան ձեռնունայն. ներկայ էին բաւական հայ գիւղացիներ եւ ուրախալի էր տեսնել, թէ ինչպէս նրանցից մի քանիսը գնել էին թանգ տոմսակներ աւելի լաւ եւ մօտիկ դիտելու համար հայերէն ներկայացումը։

Տեղացի ռուս ինտելիգէնցիայի մեծ մասը, ամառանոց եկողներ եւ օտարազգիներ, հետաքրքրութեամբ եկել էին նոր բան տեսնելու եւ գոհ սրտով, ուրախ տրամադրութեան տակ մեկնեցան բոլորն էլ։ Զուտ արդիւնք մնաց 110 րուբլի. նկատի պէտք է առնել, որ տոմսակների գները էժան էին, 12 կօպէկից 55 կօպէկ, միայն 5 կարգը 1 ր. 10-ից 1 ր. 60 կ. արժէր։ Շատ ցանկալի էր, որ սիրողները շուտով մի ներկայացում էլ սարքէին՝ ժողովրդի հետաքրքրութիւնը յագեցնելու համար։

Դիտող

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յունիսի 8-ին

Թիֆլիսի հայոց Խօջիվանքի գերեզմանատունը վերջերս, ինչպէս երեւում է, բոլորովին զուրկ է կանոնաւոր հսկողութիւնից եւ հոգատարութիւնից։ Կարծես մի առ ժամանակ վերջ էր դրված քանի մի անգամ կրկնվող գանգատներին, թէ գերեզմանատունը շատ կեղտոտ է պահվում, կամ այս կամ այն գերեզմանների տապանաքարերի խաչերը կամ սպակիները ջարդվում են, սակայն այժմ այդ դէպքերը նորից գլուխ են բարձրացնում եւ երեւի կրկնվելու են։ Գերեզմանատան նոյն իսկ հսկող կառավարիչները, մոռանալով իրանց պարտքը, իրանք են պատճառ դառնում գայթակղութեան։ Նորերս ես գնացել էի վերոյիշեալ գերեզմանատունը իմ որդու գերեզմանը տեսնելու, որը շինել էի, ամրացրել ու մաքրել։ Գնալով այնտեղ տեսայ, որ հողը դուրս էր ածված, շնորհիւ այնտեղ արածող կովերի եւ հորթերի, որոնք պատկանում էին կառավարիչ Զաքարիա Սիմօնեանցին. ես մօտեցայ եւ հարցրի, թէ ինչպէս կարելի է, որ կովերը արածեն, ապականեն եւ քրքրեն գերեզմանները. ես յայտնեցի, որ իմ խեղճ տեղովս փող եմ ծախսել ու ամրացրել հողը։ Նա զայրանալով իմ խօսքերիս վրա, ասաց. «Գնա, գանգատվիր ում որ ուզում ես, ինձ փոյթ չէ»։ Ահա խօսքեր, որ փոխանակ ամոքելու իմ սրտաճմլիկ սիրտը, աւելի եւս դառնացրին։ Դարձնում եմ այս բանի վրա հոգեւոր իշխանութեան ուշադրութիւնը։

Կ. Խուդայեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պետերբուրգից «Кавказъ» լրագրին հեռագրում են. «Շաբաթ, յունիսի 15-ին, Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնային բաղդ ունէր ներկայանալու Կովկասի կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ իշխան Ս. Գօլիցին»։

—

Նոյն լրագրին Պետերբուրգից հեռագրում են, որ շուտով կը հրատարակվի մուրհակային նոր կանոնադրութիւն եւ արտաքոյ ամուսնութեան երեխաներին վերաբերեալ օրէնքը։

—

Հալաբարում արական պրօգիմնազիա բանալու համար Թիֆլիսի քաղաքագլխի կողմից նահանգապետին ներկայացրած միջնորդութիւնը ուղարկված է Կովկասի կառավարչապետի դիւանատունը։

—

Բագուի բօրսային կօմիտէտը, եղբ. Տովմասեանների եւ ընկ. առեւտրական տան գործերի համար վարչութիւն հիմնեց, որի մէջ մտան պ.պ. Թաղիանոսեան, Շումախէր, Սարուխանով, Տէր-Օսիպօվ, Այվազօվ եւ Գ. Լ. Տովմասեանով. Թիֆլիսում վարչութիւնը կազմված է հետեւեալ անձինքներից՝ Ի. Ս. Ալիխանովից, եւ Մ. Ի. Դօլուխանովից։

—

Երեքշաբթի, յունիսի 18-ին, առաւօտեան 5 ժամին, Թիֆլիսի 5-դ քաղաքամասի պրիստաւ Գէնդրիկով կալանաւորեց անցեալ օրը Թուրինջ Վլասօվի վրա յարձակվողներից մէկին, այն է Մճէդլօվին, երբ վերջինս գտնվում էր իր սիրուհու բնակարանում։ Մճէդլօվ այն անձնաւորութիւնն էր, որը Վլասօվին մուրճով խփել էր գլխին։ Յարձակվողները, ինչպէս երեւաց, չորս հոգի են եղել եւ ոչ 3, ինչպէս հաղորդված էր լրագիրներում։ Յարձակման ժամանակ Վլասօվից խլել էին 570 ր. փող։

—

Արտասահման եւ արտասահմանից փողեր ուղարկելու եղանակը դրամական փոխադրութիւնների միջոցով թոյլ է արված մեզ մօտ միայն Ամէրիկայի Միացեալ-Նահանգների վերաբերմամբ. այդ օպէրացիան մացրված է մեզ մօտ երկու տարի առաջ եւ, ինչպէս փորձը ցոյց տուեց, ոչինչ դժուարութիւններ չառաջացան դրանից։ Այժմ,—«Од. Нов.» լրագրի խօսքով, վճռված է դրամական փոխադրութեան սիստեմը տարածել եւ եւրօպական պետութիւնների վրա, սկսելով Բօլգարիայից, որը այդպիսի փոխանակութեան մեծ կարիք ունի։

—

Երկրագործութեան մինիստրութեան մէջ ներկայումս նորից մշակվում է անրաժան կայքեր հիմնելու նախագիծը։ Այդ նախագիծը մայօրատներին վերաբերեալ օրէնքի լրացումն կը լինի։

—

Այս օրերս մինիստրների մասնաժողովը ընդունեց եւ շուտով կը հրատարակվի մաքսային նոր կանոնադրութիւն։ Նոր կանոնադրութիւնը կը գործադրվի ներկայ տարվայ յունիսի 1-ից Ռուսաստանի բոլոր սահմանների վրա։

—

«Русск. Вѣд.» լրագրի մէջ կարդում ենք. «Յունիսի 12-ին ցրվեցին նաւթային խոշոր ֆիրմաների ներկայացուցիչները, որոնք գումարվել էին Պետերբուրգում՝ նաւթը արտասահման ուղարկելու նպատակով դաշնակցութիւն կազմակերպելու համար։ Համաժողովի նիստը վերջանալուց յետոյ, երբ արդէն մասնակցողները մշակեցին մի քանի կանոններ, նաւթի եւ կէրօսինի գինը այնքան ընկաւ,—մինչեւ $7^3/_4$ նաւթի գինը պուդից եւ մինչեւ $6^1/_2$ կ. կէրօսինի համար,—որ հազիւ թէ հնարաւոր լինի իրագործել մշակված կանոնները։ Գների անկումը տեղի ունեցաւ վերջին հրդեհից յետոյ, որը ոչնչացրեց 35 վիշկաներ եւ վնասը 418 հազար րուբլու հասաւ»։

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 16-ին հայ թատերասէրները ամառային կլուբում խաղացին Մօլիէրի «Ակամայ բժիշկ» կօմեդիան եւ Սունդուկեանի «Գիշերուայ սաբրը խէր է» վօդեվիլը. Արդիւնք մնացել է մօտ 80 րուբլի, որը թատերասէրները որոշել են տալ տեղիս չարաբաստիկ գրադարան-ընթերցարանին։ Զարմանալի ասացի, որովհետեւ այդ տեսակ եւ միակ հասարակական հիմնարկութիւնը այնքան մոռացված է մեր հասարակութեան, մանաւանդ երիտասարդութեան կողմից, որ երկար չէ կարող պահել իր գոյութիւնը եւ վաղը կամ միւս օրը կը փակվի ընդմիշտ, եթէ այժմեան պայմանների մէջ մնայ. առենք վաղուց էլ փակված կը լինէր, եթէ մի խումբ մարդիկ իրանց ուսերի վրա չը տանէին այդ գործը եւ նիւթական միջոցներ չը հասցնէին նրան կառավարելու համար։ Զարմանալի բան է, թէ ինչ է մտածում մեր հասարակութիւնը, որ ո՛չ ինքն է աշխատում պահպանել այդ անհրաժեշտ եւ օգտակար հիմնարկութիւնը եւ ո՛չ էլ աշխատողներին է օգնում իր աջակցութեամբ։ Սիրողները մտադիր են խաղալ նոյն նպատակով «Փչոտ ճանապարհ» դրաման, որին յոյս ունենք հասարակութիւնը անտարբերութիւն չի ցոյց տայ, աչքի առաջ ունենալով նրա համակրելի նպատակը։»

—

Գանձակի գաւառի ԳԱՌՆԱԿԵՐ գիւղից մեզ գրում են հետեւեալը. «Երկու տարի սրանից առաջ Շամքոր գետի ձախ ափին գտնվող Զաբէքավանքի վիճելի ահագին կալուածքը հաստատվեց վանքի վրա. կալուածքը ունի ընդարձակ, խիտ անտառ, ընդարձակ արօտատեղեր, որոնցից մեծ օգուտներ են ստացվում, ձմեռանոց-

---

—Մի՞թէ, Զարիֆ, ոգեւորվում ես լուսնի այդ դատարկ փայլով։ Նրա շողշողումներից մեզ ի՞նչ օգուտ... Չէ՞ որ մենք այժմ գերիներ ենք...

—Սաբո՛ւր, լսի՛ր ինձ։ Լուսնին նայելով՝ ես բոլորովին չեմ յափշտակվում նրա փայլից. Բայց գիտե՞ս ինչ կայ... Նայելով նրան, իմ յիշողութիւններս, վաղեմի օրերիս քաղցրութիւնները վերակենդանանում են իմ մէջ... Նայելով լուսնին, ես բնաւ չեմ յափշտակվում նրա արտաքին փայլից. նա ինչ սիրունութիւն ունի... Բայց իսկոյն այդ երկնքի զարդարանքը մարդուս զգացմունքով ու մտքով տանում եւ հասցնում է հայրենիք... Իսկ հայրենիքի մէջ, նրա սառը հողի ծոցում՝ գիտե՞ս, քանի՜ քանի՜ թանգագին շիրիմներ կան... Մենք այժմ գերիներ ենք. իսկ գերիներին յատուկ է երազական աշխարհի ցնորքների մէջ ապրելու...

—Բայց ես ատելով ատում եմ երազական աշխարհի ցնորքները, որոնց մէջ ոչ մի ճշմարտութիւն չը կայ,—լրջութեամբ պատասխանեց Սաբուրը։

—Ի՞նչպէս, զարմանքով հարցրեց Զարիֆը։

—Լսի՛ր, Զարի՛ֆ, կեանքի դառը փորձերը, աւա՜ղ, խիստ ուշ եկան ինձ համոզելու, որ մարդը չը պէտք է երեւակայութեամբ ապրէ... Ի՞նչ է երեւակայութիւնը—երա՛զ... Բայց երազի մէջ ո՞վքեր երջանկութիւն վայելեցին, կեանքի բարիքներով մխիթարվեցին։ Թոյլ բնաւորութիւններն են միայն, իմ կարծիքով, երազական աշխարհի մէջ սաւառնում, ինչպէս թռչունները օդի մէջ... Մտածի՛ր,—շարունակեց Սաբուրը—կենդանիներն անգամ իրանց գոյութիւնը պահպանելու համար՝ կռւում, յաղթում կամ յաղթվում են...

—Դրանով ի՞նչ ես ուզում ասել, հարցրեց Զարիֆը։

—Ուզում եմ ասել, որ զգացմունքները առանց «գործի» մարդուն թշուառացնում են։ Թշուառութեան հետեւանքը գերութիւնն է, որի մէջ ընկած ենք մենք... Իսկ խելքը, թարմ ու առողջարար միտքը մարդուս երջանկացնում է։ Մարդկային կեանքի բուն նպատակը—երջանկութիւնն է, որ միշտական բաժին է ընկնում յաղթողին...

—Եւ դու այդ բոլորը առանց խղճահարվելո՞ւ ես ասում։

—Այո՛, դրական կերպով պատասխանեց Սաբուրը։

III

Նրանք լռեցին։ Երկու ծերունի գերիները, ըստ երեւոյթին, ընկել էին ծանր մտածողութիւնների մէջ... Նրանցից մէկը, Զարիֆը, սէխստանցի էր, Մեշէդ ուխտի գալիս՝ ճանապարհին գերի էր ընկել։ Իսկ միւսը՝—Սաբուրը բուն թուսեցի էր, բաւական փորձված մի ծերունի։ Սաբուրը Խորասանում յայտնի էր որպէս ամենալաւ բանաստեղծ։ Նա հեղինակած ունէր «Համբերութիւն» *) անունով մի գիրք։ Գերութեան մէջ այդ երկու ծերունիները ծանօթացել էին միմեանց հետ։ Բայց ինչպէս կարծիքների, այնպէս եւ նրանց աշխարհահայեցողութիւնների մէջ մեծ տարբերութիւններ կային։ Զարիֆը մի տեսակ յափշտակված էր Սաբուրով։ Նրանց մէջ երկար լռութիւն էր տիրում...

—Սաբո՛ւր, ես շատ անգամ եմ կարդացել քո «Համբերութիւնը»։ Ես յիշում եմ նրանից նոյն իսկ մի քանի գեղեցիկ կտորներ։

—Ի սէր Ալլահի, լռի՛ր, մի՛ վրդովիր ինձ... Աղաչում եմ քեզ խղճա՛, ծերուկիս...

—Բայց դու փիլիսոփայաբար մտածել գիտես. ինչո՞ւ ընկճվում ես։

—Ո՞վ է փիլիսոփայ, այդ ինչե՛ր ես խօսում, ծերուկ։ Ահա կեանքի փիլիսոփան։ Այս ասելով՝ Սաբուրը մատը մեկնեց դէպի թուրքմէն պահապանը, որ քիչ հեռւում կանգնած՝ լուսնի լոյսի տակ սրում էր իր կէս թրի ծայրը։

—Այն յիմար ու գազանակերպ թուրքմէնը, որ իր թուրը սրում է մարդկանց գլուխները թռցնելու.—նա փիլիսոփա՞յ է... Աւա՜ղ, մի՞թէ փիլիսոփայութիւնը այդքան այլակերպվել է, դառնագին հառաչանքով բացականչեց Զարիֆը։

—Այո՛, Զարի՛ֆ, հաւատացիր եւ համոզվիր, որ նա է իսկական փիլիսոփան։ Դրա դէմ, հանգիստ եղանակով շարունակեց Սաբուրը, դու առարկութիւններ կանես, փաստեր կը բերես, ո՜վ գիտէ, որքա՜ն երկար ու սիրուն խօսքեր կասես, որ ինձ հերքես։ Բայց ո՛չ, ես կրկնում եմ, թուրքմէնը—այդ բռնակալական տիպն է ժամանակակից փիլիսոփան...

—Ո՛հ, Սաբո՛ւր, դու ընկճվում ես...

—Մի՞թէ պարզ ճշմարտութիւնը ասելով՝ ես ընկճվում եւ յանցանք եմ գործում։ Ես ասում եմ, որ այն վայրենի թուրքմէնը աւելի քան մենք—փիլիսոփայ է։ Սա պարզ է եւ բանականութեան մօտ։ Ի՞նչ է փիլիսոփան։ Խելօքներից ամենաիմաստունը։ Իսկ խելքը նախախնամութիւնից ինչո՞ւ համար է մարդուն տուած—յաղթելու... Ուրիշ կերպ հասկանալու նպատակ չը կայ... Ո՛վ յաղթեց, նա եղաւ խելօքը։ Իսկ խելօքներին կոչում են փիլիսոփաներ... Մենք յիմարներ էինք, մեր զէնքերը ոչնչացած էին, դրա համար այդ թուրքմէնը, որին դու, Զարիֆ, վայրենի, գազան անունով կանչեցիր—մեզ յաղթեց եւ գերեց... Մենք այժմ գերիներ ենք։ Մեզ կարող են հայհոյել, սպանել, նոյն իսկ մի քանի թումաններով ծախել։ Ես շատ անգամ եմ լսել, որ մեզպէս ծերուկներին Բուխարայի եւ Խիվայի կողմերում փոխում են «աւանակների» հետ... Տեսնո՞ւմ ես Զարիֆ, մենք ինչ արժենք մեր «փիլիսոփայութիւններով»... Հասկացա՞ր...

Զարիֆը չը պատասխանեց։ Կրկին տիրեց լռութիւն։ Երկու ծայրահեղ զգացմունքներ իրանց բոլոր ծանրութեամբ ճնշում էին գերի ծերունիներին։ Վերջապէս Զարիֆը վրդովված ձայնով հարցրեց.

—Ուրեմն փիլիսոփայութեան գաղտնիքը յաղթելու մէջ է կայանում։

—Այո՛. նայիր բնութեան եւ տես, որքա՜ն են ներդաշնակութեամբ ու փիլիսոփայաբար շրջան առնում նրա յաւիտենական օրէնքները...

—Բայց մենք արժանի էինք այս վիճակը կրելու։

—Մենք անպէտք, ոչինչ արարածներ էինք։ Այժմ ընկել ենք մեր իսկական վիճակի մէջ։

*) Այս պատկերի նիւթը տուել է ինձ Զարիֆ անունով մի բանաստեղծ, Խորասանում 1895 թ.։ Նա գերի էր ընկել թուրքմէնների ձեռքը, որոնք նրան վաճառել էին խիվացիներին։ Երբ ռուսները վերջնականապէս տիրեցին Միջին-Ասիային, պարսիկ գերիները ազատվեցին եւ վերադարձան Պարսկաստան։

ներ, որտեղ տարեկան մի որոշ գումար էին տալիս մօտակայ գիւղացիք (100—300 րուբլի) իրանց տաւարը պահելու, ձմեռանոց ունի հինգ հատ։ Վանքի վանահայր՝ Աստուածատուր վարդապետ Տէր-Յարութիւնեանից շատ դժգոհ են գիւղացիները։ Փիրի գիւղացիները խնդիր ներկայացրին Գանձակի հոգեւոր կառավարութեանը՝ փոխելու վերոյիշեալ վանահօրը, կամ թէ նրա անտեղի վարմունքների առաջն առնելու։ Խնդիրքի մէջ յիշում են նրա արարմունքների մասին, թէ ինչպէս վանահայրը վանքի կալուածքով գնացողից տուգանք է վերցնում, կամ իր թուրք նօքարների (ծառայ) ձեռքով ծեծում, եւ այնպէս թողնում։ Մինչեւ անգամ մի հիւանդ հայ երիտասարդի, որին մերձիմահ տանելիս են լինում, ոչ միայն չէ հաղորդում, նրանց խնդիրքի համաձայն, այլ մինչեւ անգամ չէ թողնում գիշերելու վանքի մէջ. երիտասարդը մօտ երկու վերստ չանցած մեռնում է վանքի կալուածքում։ Բայց որքան անխնամ վիճակի է ենթարկված հինաւուրց վանքը։ Ձմեռը այդ վանքի մէջ վանահայրը գետնախնձոր է պահում, որ ցրտից չը վնասվի, չը նայած որ բազմաթիւ ազատ խուցեր կան այնտեղ։ Հոգեւոր կառավարութիւնը գրաւոր պահանջել է փաստեր այն մասին, թէ ինչ միջոցով է վանահայրը վանքի եկամուտները իր անձնական շահերի վրա բանեցնում։ Գիւղացիները ցոյց տուեին, որ վանահայրը այդ գումարները տոկոսով տալիս է գիւղացիներին։ Տեսնենք ինչ կը լինի վերջը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Կանանց ընդունելութիւնը գերմանական համալսարաններում

Բերլին, յունիսի 21-ին

Քաղաքակիրթ երկիր է Գերմանիան. Նա ունի ծաղկած գրականութիւն, ունի աշխարհահռչակ գիտնականներ ու հեղինակներ, սակայն կանանց հարցի տեսակէտից նրա վիճակը նախանձելի չէ։ Այստեղ կանանց իրաւունքները, միւս քաղաքակիրթ երկիրների համեմատութեամբ, դեռ շատ սահմանափակ են, դեռ շատ ճնշված են։

Այստեղ բարձրագոյն դպրոցների դռները դեռ փակ են կանանց առաջ. բացառութիւնները չափազանց չնչին են։ Պրոֆէսօրների եւ առհասարակ գիտնականների մի որոշ շրջան դեռ յամառութեամբ պնդում է, թէ կնոջ միակ կոչումն է մայրութիւնն ու տնային տնտեսութիւնը, թէ բարձրագոյն կրթութիւնը մի աւելորդ շռայլութիւն է նրանց համար, թէ նրանք իրանց կազմուածքի, իրանց սեռական առանձնայատկութիւնների շնորհիւ անկարող են գործել այն ասպարէզներում, որտեղ տղամարդն է գործում եւ այլն եւ այլն։

Ի հարկէ կայ եւ այդ անհիմն կարծիքներին հակառակ ուղղութիւն, կան եւ կանանց իրաւունքների ջերմ պաշտպաններ, որոնք միանգամայն կողմնակից են կանանց կատարեալ ազատութեան, կատարեալ էմանսիպացիային։

Եւ, բարեբաղդաբար, այդ ուղղութիւնը հետզհետէ ուժեղանում է, որոշ ազդեցութիւն ունենալով նաեւ գործնական խնդիրներում։ Պարզ է, որ ամենից շատ կանայք իրանք են անտեղի յարձակումների դէմ կռիւ մղողը, իրանց մարդկային իրաւունքները պաշտպանողները։ Եւ այդ պայքարը հետզհետէ հարթում է կանանց կատարեալ ազատութեան ճանապարհը, հետզհետէ լցնում է կանանց եւ տղամարդկանց իրաւունքների մէջ գոյութիւն ունեցող վիհը։

Վերջին տարիների ընթացքում կանանց առաջ բացվեցին մի քանի համալսարանների դռներ, սակայն, դարձեալ որոշ սահմանափակումներով։ Դիմենք փաստերին։

Համալսարան ընդունվել կարող են այն կանայք, որոնք ունեն. 1) հասունութեան վկայագիր գիմնազիայից, րէալ գիմնազիայից կամ բարձր րէալական դպրոցից. 2) վարժուհու վկայական. 3) համապատասխան վկայական այն մասին, թէ շնորհալի հեղինակ կամ գեղարուեստագէտ են։

Այդքանը գերմանուհիների համար։ Արտասահմանցիներից պահանջվում են վերոյիշեալներին համահաւասար վկայականներ։ Ռուսահպատակ կանայք համալսարան ընդունվել կարող են միայն այն դէպքում, երբ գիմնազիական վկայականի հետ, կունենան նաեւ վարժուհու վկայական կամ ոսկի մեդալ։

Ահա դրանք են այն հիմնական կանոնները, որոնք մեծ կամ փոքր փոփոխութեամբ գործադրվում են գերմանական համալսարաններում կանանց վերաբերմամբ։

Բերլինի համալսարանում կանայք ընդունվում են միմիայն իբրեւ ազատ ունկնդիրներ (hospitantin)։ Բայց դրա համար էլ նրանք իւրաքանչիւր պրոֆեսորից առանձին գրաւոր թոյլտւութիւն պիտի վերցնեն։ Բժշկական եւ իրաւաբանական ֆակուլտետները մինչեւ այժմ այդ թոյլտւութիւնն էլ մերժում են։

Հայդելբերգի եւ Ֆրայբուրգի համալսարաններում կանայք կարող են իբրեւ իսկական ուսանողուհիներ ընդունվել, բայց պրօֆէսօրների կամքից է կախված նրանց այս կամ այն դասախօսութիւնը լսելու, այս կամ այն գործնական վարժութեանը մասնակցելու իրաւունք տալ կամ ոչ։

Բրեսլավում կանայք կարող են միայն իբրեւ հիւրեր լսել այս կամ այն դասախօսութիւնը։

Բոննի համալսարանում կանայք ընդունվում են իբրեւ ունկնդիրներ եւ կարող են մասնակցել նոյն իսկ գործնական պարապմունքներին։ Բայց այդ բոլորի համար հարկաւոր է րեկտորի յատուկ թոյլտւութիւնը։

Հալլէում կանանց ընդունելութեան մասին դեռ որոշ օրէնքներ չը կան։ Այդ բանը կախված է րեկտորի որոշումից։

Գրայֆսվալդի, Կիլի, Կէօնիգսբերգի եւ Լայպցիգի համալսարաններում կանայք ընդունվում են իբրեւ արտակարգ ունկնդիրներ, բայց ոչ մի քննութիւն տալու իրաւունք չունեն։

Ստրասբուրգում եւ Տիւբինգենում կանանց ընդունելութիւնը իւրաքանչիւր անգամ որոշվում է պրօֆէսօրների ընդհանուր համաձայնութեամբ։ Տիւբինգենում անհրաժեշտ է նաեւ մինիստրի համաձայնութիւնը։

Միւնխենի եւ Էրլանգէնի համալսարաններում կանանց ընդունելութիւնը կախված է մինիստրի թոյլտւութիւնից։ Բացի դրանից, անհրաժեշտ է նաեւ րեկտորի եւ համապատասխան պրօֆէսօրների համաձայնութիւնը։

Ենայի համալսարանում կանանց ընդունելութիւն բոլորովին չը կայ։

Ահա այդքան դժուարութիւնների է հանդիպում կինը միայն դասախօսութիւններ լսելու թոյլտւութիւն ձեռք բերելիս։ Աւելի դժուար է քննութիւններ տալու հարցը։ Վերոյիշեալ համալսարաններից շատերը բոլորովին բացասական դիրք են բռնել այդ հարցի վերաբերմամբ։ Թէեւ անցեալ 1899 թ. ապրիլի 20-ին ընդհանուր օրէնք հրատարակվեց, որ կանանց թոյլ արվի բժշկի, դեղագործի, եւ ատամնաբոյժի կոչման քննութիւն տալ, սակայն շատ տեղերում այդ օրէնքը միայն մեռած տառ է մնում։ Օրինակ Բերլինը։

Բայց ինչեր չէ անում ժամանակի պահանջը։ Ահա այդ պահանջն է, որ ստիպել է Բերլինի համալսարանի վարչութեանը առաջադիմական մի փոքրիկ քայլ անել։ Մօտ օրերս այդ վարչութիւնը դիմել է մինիստրութեանը եւ թոյլտւութիւն խնդրել, որ հասունութեան վկայագիր ներկայացնող կանայք Immatriculation-ի իրաւունք ունենան, այսինքն միւս ուսանողների նման կարողանան գրվել դասախօսութիւններին առանց նախնական թոյլտւութիւն ստանալու պրօֆեսօրներից, ինչպէս անվում էր մինչեւ այժմ։ Դրանով համալսարանի վարչութիւնը ուզում է մի տարբերութիւն դնել հասունութեան վկայական ունեցող եւ չունեցող ուսանողուհիների մէջ։ Հարկաւոր է նկատել, որ այդ չնչին յարմարութիւնը վերաբերում է միայն փիլիսօփայական ֆակուլտետին։ Բժշկական եւ իրաւաբանական ֆակուլտետները այստեղ էլ բացառութիւն են կազմում։

Բայց կը գայ մի օր, երբ այլ եւս այդպիսի բացառութիւններ բոլորովին գոյութիւն չեն ունենայ։ Կանանց արդար իրաւունքների պաշտպան հոսանքը կը հասնի այդ օրվան էլ...

Ե. Թ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Բերլինից «Русск. Вѣд.» լրագրի սեփական թղթակիցը հեռագրում է. «Հասարակական կարծիքը ամբողջապէս գրաւված է Լօնդօնում տեղի ունեցած անցքերով։ Առանձին յաւելուածներում լրագիրները հաղորդում են հեռագրական տեղեկութիւններ թագաւորի առողջական դրութեան մասին։ «Tageblatt» լրագրի խօսքով, թագաւորի ֆիզիքական ծանր տանջանքների մասին մի քանի ամիս առաջ արդէն լուրեր էին պտտում։ Անցեալ օրը, երբ թագաւորը, ցերեմօնիալի համաձայն, Վինձօրից Լօնդօն եկաւ, մօտիկ կանգնած անձինք նկատեցին, որ թագաւորը շատ դանդաղ էր ընթանում եւ սաստիկ յենվում էր գաւազանի վրա։ Սակայն նա մասնակցեց ի պատիւ օտարազգի հիւրերի տուած ճաշին եւ մնաց այնտեղ մինչեւ վերջը։ Դեռ եւս յոյս ունէին, որ թագադրութիւնը, որ սաստիկ ցանկանում էր թագաւորը, տեղի կունենայ, բայց թագաւորի հիւանդութիւնը խորտակեց բոլոր յոյսերը։ Օտար հիւրերը պատրաստվում են հեռանալ Լօնդօնից։ Թագաւորի անձնական քարտուղարը հրաւիրեց Լօնդօնի լրագիրների խմբագիրներին եւ հաղորդեց նրանց գործի իսկական դրութիւնը, որի պատճառով եւ տպվեցին առաջին տեղեկութիւնները այն մասին, թէ թագադրութիւնը չի կայանայ։ Օպէրացիան կատարեց բժշկապետ Բարլօու, ասիստենտն էր Լիստէր։ Իսկոյն տեղի ունեցաւ թեթեւութիւն։ Առեւտրականների շրջաններում սարսափ է տիրում, որովհետեւ տխուր անցքերը անհամար վնասներ կառաջացնեն։ Ցանկութիւն է յայտնվում, որ թագաւորի բարեգործական բնաւորութիւն ունեցող կարգադրութիւնները չը յետաձգվեն։»

—Բերլինից «Русск. Вѣд.» լրագրին հեռագրում են յունիսի 13-ին. «Երբ թագաւորը օտար հիւրերին ընդունում էր Բուկինգամի պալատի դահլիճներում, նա յանկարծ ուշաթափ եղաւ։ Դրանից յետոյ պէտք է օպէրացիա կատարվէր։ Սակայն օպէրացիան մինչեւ վերջը չը հասցրվեց։ Թէպէտ եւ աղիքի մի մասը հեռացրվեց, բայց բժիշկները ստիպված էին հրաժարվել վէրքը վերջնական կտրելուց թագաւորի թուլութեան պատճառով։ Էդուարդ թագաւորը թագադրութեան առիթով մի նոր շքանշան հաստատեց։ Այդ շքանշանի ասպետներ ընտրված են տասներկու աչքի ընկնող գործողներ, որոնց թւում կան գիտնականներ, գրողներ եւ նկարիչներ,—ի միջի այլոց Մօրլէյ, Լէկկի, Վատս։

—Նացիօնալիստական միապետական մամուլը սարսափելի աղմուկ բարձրացրեց սենատի այն որոշման առիթով, թէ պէտք է պետական ծառայութեան մէջ ընդունել այնպիսի մարդկանց, որոնք յայտնի են իրանց հանրապետական գաղափարներով։ Գերմանական լրագիրները, ողջունելով այդ կարգադրութիւնը, հաղորդում են որպէս լուր, թէ ֆրանսիական կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունի այդ սկզբունքով վարվել եւ արտաքին գործերում։ Մինչեւ այժմ Ֆրանսիայի դիպլօմատիական ներկայացուցիչները ընտրվում էին սովորաբար արիստօկրատիական շրջանից, բայց դեսպաններից շատերի վերաբերմունքը դէպի Վալդէկ-Րուսօի հակակղերական քաղաքականութիւնը ցոյց տուեց, որ նրանցից մի քանիսները ոչ թէ ֆրանսիական կառավարութեան ներկայացուցիչներ էին, այլ եզուիտների գործակալներ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 յունիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Յունիսի 18-ին Ցարսկօե-Սելօում սկսվեցին Նորին Մեծութեան կիրասիրների գնդի երկհարիւրամեայ յօբելեանի հանդէսները։

Հիմա մենք ողորմելի ստրուկներ ենք։ Աշխարհումս,—առաջ տարաւ Սաբուրը—ոչ մի բան այնքան չեմ ատում, որչափ ստրուկներին։ Մըտածիր։ Աւելի զազրելի ինչ կայ երկրագնդի վրա—քան լինել ստրուկ, գերի...

IV

Մինչդեռ երկու ծերունիները այսպիսի զրուցատրութեամբ էին զբաղված՝ յանկարծ սարահարթի վրա աղաղակ բարձրացաւ։ Լսվեցին հրացանների մի քանի ճայթումներ։ Հրոսակախումբը մի ակնթարթում ոտքի կանգնեց։ Զարթնեց եւ Վալիխան հրոսակապետը։ Թուրքմէնները կապկի արագութեամբ թռան իրանց ձիաների մէջքին եւ առիւծի կատաղութեամբ յարձակվեցին թշնամու վրա, որ դէպքից օգտվելով՝ ուզում էր գերիներին յափշտակել։ Կռիւը օրհասական էր։ Երկու կողմից ընկան մի քանի դիակներ։ Վերջապէս հրոսակախմբին աջողվեց թշնամուն ջարդել եւ փախցնել դէպի լեռները...

Այնուհետեւ շատ պատրաստութիւններ տեսնելով՝ Վալիխանի հրոսակախումբը—պարսիկ գերիներով—սարահարթի գագաթից իջաւ դէպի Թուրանի լայնածաւալ դաշտավայրը...

V

Լուսաբացին էր։

Անամպ էր, անեղը անամպ... Թուրքմէնների հրոսակախումբը հասել եւ հանգիստ էր առնում Թուրանի—«Կարա-Գում» կոչված անապատի մէջ. Իրանի գեղեցիկ լեռները մնացել էին նրանց ետեւում։ Միայն հեռուն, հեռուն մթին էին տալիս Թուրանի եւ Իրանի սահմանագլուխներում ընկած մի շարք լեռների գագաթները... Իսկոյն մի քանի վրաններ զարկվեցին, ուր տեղաւորվեցին իրանք՝ հրոսակները՝ իրանց նժոյգներով։ Իսկ գերիները կապանքներից ազատված, թափված էին այս ու այն կողմերում։ Որքան յուզիչ էր տեսարանը։ Թշուառ գերիներից շատերի մերկ մարմնի այս ու այն մասերում պարզ եւ որոշակի երեւում էին զանազան ՝ բուածների, վէրքերի նշաններ... Աւելի թոյլերը սոսկալի տանջանքներ էին կրել ճանապարհին։ Այդպիսիներին ծեծել, թրերի ծայրերով ծակոտել էին։ Կանանցից եւ փոքրահասակ պատանիներից ու աղջիկներից մի քանիսները ճանապարհին վախճանվել էին...

—Սաբո՛ւր, ո՞ւր մնաց երէկվայ այն տանջվող խեղճ տղջկայ դիակը...

—Մութ էր, չը գիտեմ. բայց կարծում եմ հօր հետ ժայռերի մէջ մնացած պէտք է լինեն...

—Եւ երկու անյայտ, անշիրիմ դիակներ մնացին այնտեղ, ժայռերի մէջ... Խեղճ աղջիկ, թռչունները, գիշատիչ ցիները պէտք է կտցահարեն քո այնքան սիրուն աչերը... Այնքան զգայուն սիրտ, որ ով գիտէր, որպիսի բաղախումներով տրոփում էր, բաժին պէտք է լինի գազանների սուր ու պատառող ժանիքներին...

—Այո, նրանք դժբախտներ էին։ Բայց բախտաւոր էին, որ միասին թողեցին այս աշխարհը։

—Բայց այս ինչ աղմուկ է։ Բացականչեց Սաբուրը եւ հետաքրքրութեամբ նայեց դէպի վրանների կողմը։

Թուրքմէններից մի քանիսը շրջան էին կազմել։ Նրանցից մէկը մի լէշ քաշ տալով՝ բերաւ, ձգեց շրջանի մէջ տեղում։ Այդ գիշերվայ ճակատամարտում վիրաւորված մի ձիու դիակ էր, որ այդ առաւօտեան հողաբլրին հասնելուց՝ փչել էր իր շունչը։ Իսկոյն վրաններից դուրս բերեցին պղնձեայ մեծ կաթսաները։ Ձիու լէշը մի ակնթարթում թրերով մաս-մաս արեցին եւ թափեցին կաթսայի մէջ... Ցանկարծ աղմուկ բարձրացաւ, թուրքմէնները այս ու այն կողմ ընկան։ Երեւում էր, որ նրանք մի բան էին որոնում... Անցաւ մի քիչ ժամանակ։ Թուրքմէններից երկու հոգի եկան դէպի գերիների կողմը։

—Զարիֆ, այսօր մի անսովոր բան է պատահելու, աղօթիր, եթէ հաւատում ես հոգու անմահութեան...

Գերիների ամբողջ խումբը յանկարծ ցնցվեց... Լաց ու աղաղակ բարձրացաւ...

—Ո՛հ, մորթում են, մորթում... Ինչո՞ւ կտրեցին այն եազդեցի վաճառականի գլուխը, լացախառն ձայնով բացականչեց Զարիֆը։

—Վերջին կատակերգութիւնը պէտք է կատարվի... աղօթիր...

—Ո՛հ, կուրացէք, աչքե՛ր. այն ինչ են անում. տե՛ս, տե՛ս, Սաբուր, կտրեցին երկրորդ գլուխը։ Ես ճանաչում եմ այդ յաղթանդամ մարմնով ռիշկարեցի դերվիշին... Խեղճ դերվիշ... Ասա՛, Սաբո՛ւր, դու իմաստուն ես, այս ինչ բարբարոսութիւն է։

—Թող ջինջ երկինքը այլ եւս չը փայլէ իմ ալեւոր գլխիս։ Մայր հողը թող լինի իմ բաժին բախտաւորութիւնը—այս աշխարհից... Իսկ դուք, երկինք եւ աստղեր, այդպէս լուռ վկաներ մնացէք, ինչպէս դարեւոր ապառաժները...

—Բայց կասես, վերջապէս, այս բարբարոսութեան դաղտնիքը. գալիս են դէպի մեզ...

—Մի վրդովվիր, Զարիֆ, եռոտանու ոտերը իմ գանգով լրանում է...

—Ա՛խ. այդ չնչին բանի համար, այսքան բարբարոսութիւն... Բայց ես եռոտանիներ չինել գիտեմ, ո՛հ, անիրաւնե՛ր, անիրաւնե՛ր...

—Քո փիլիսօփայութիւնը մեզ չի ազատի... Նրանց գանգերի եռոտանի է հարկաւոր... Մինչ դեռ մենք ստրուկ-գերիներս՝ զբաղված էինք «խօսքի փիլիսօփայութիւններով», ազատ, վայրենի թուրքմէնները «գործի փիլիսօփայութեան» դիմեցին...

Այս խօսքերը միայն կարողացաւ արտասանել խեղճ Սաբուրը։ Մօտեցաւ չիլ աչքերով թուրքմէնը եւ թրի մի հարուածով թռցրեց ալեզարդ ծերունու գլուխը ու տարաւ դէպի կաթսաների կողմը...

—

Թշուառ Զարիֆը՝ քարացած հայեացքով նայեց դէպի վրանների կողմը, ուր կաթսան եռում էր «գանգերի եռոտանու» վրա... Կրակի բոցերը թեթեւ քամուց հրեղէն բոցեր էին արձակում անսպառ տխուր տարածութեան մէջ...

—Այո, նա փիլիսօփայ էր, բացականչեց Զարիֆը։

Եւ արտասուքի երկու խոշոր կաթիլներ գլորվեցին նրա ճերմակ միրուքի վրայով...

Պերճ—Սիւնի

Սամարղանդ

ԼՈՆԴՈՆ։ Տեանցղինից հաղորդում են, որ կիրակի ճանապարհ ընկան չորս հարիւր ֆրանսիական եւ երկու հարիւր գերմանական զինւորներ։

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Յունիսի 19-ին կը սկսեն ուսմունքներ տալ բնագէտների եւ բժիշկների համաժողովի համար։ 700-ից աւելի գիտնականներ հաւաքվեցին։ Համաժողովը կը բացվի յունիսի 24-ին, իսկ կը փակվի յունիսի 29-ին։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Այրվեց Վարշավա-Վիէննայի երկաթուղու վագոններ շինելու արհեստանոցներից մէկը։ Վնասը մօտ կէս միլիոն է։

ՊԵՏՐՕԶԱՎՕԴՍԿ։ Բացվեցին տնայնագործական արհեստանոցների կուրսերը Պետրօզավօդսկի գաւառի ժողովրդական դպրոցների սաների համար։

ԿԷՄՄԷՐՆ։ Բացված է ծծմբային աղբիւր։ Աղբիւրը օրական 50,000 վեդրօ ջուր է տալիս։

19 յունիսի

ՍՕՖԻԱ։ Բօլգարական հեռագրական գործակալութիւնը կատարելապէս հնարովի է համարում այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ Ռուսաստանը զինւորական պայմանագիր է կապել Բօլգարիայի հետ։

ԼՈՆԴՈՆ։ Բիւլլըտէն երեկոյեան 7 ժամին։ «Թագաւորի դրութիւնը շարունակում է լաւանալ։ Լաւացաւ ախորժակը։ Վէրքը աւելի քիչ է ցաւ պատճառում։ Ամենասակաւ լարումն դեռ եւս յոգնեցնում է թագաւորին»։

ԿԻԼ։ «Զարնիցա» զբօսանաւը «Սվէտլանա» կրէյսէրի ուղեկցութեամբ անցաւ երեկոյեան մօտ 7 ժամին դէպի Գօլտէնաու։

ԷԿԷՐՆՖԷՐԴԷ։ «Զարնիցա» եւ «Սվէտլանա» երեկոյեան 9 ժամին մտան այստեղի ծովածոցը եւ թնդանօթաձգութեամբ ողջունեցին կայսերական դրօշակը «Հօհէնցօլէրն» զբօսանաւի վրա։

ԲԱԳՈՒ։ Սաբունչի կայարանի մօտ այրվեցին Փիթօեվների 8 վիշկաներ, Նօբէլի 5 վիշկաներ եւ Կրասիլնիկօվների 2 վիշկա։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ
12 յունիսի

I Խաղաղ. տոմսերը	. . . . . $466^{1}/_{2}$	—	»
II » »	 356	— —	»
III » »	. . . . . $287^{1}/_{2}$	—	»
Թիֆլիսի քաղաք. Կրեդիտ. Ընկ.	. $8^{3}/_{8}$	— —	»
Բագուի » » »	. 82	— —	»
Թիֆլիսի հող. բանկի 5%	. . $89^{5}/_{8}$	— —	»
» » » $4^{1}/_{2}$%	. . . —	— —	»
Բագուի նաւթ. Ընկ.	 422	— —	»
Կասպիական Ընկ.	4550	— —	»
Մանթաշեան եւ Ընկ.	. . . . . $172^{1}/_{2}$	—	»

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. Նախասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.
Կ. Մ. Չիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Կ. Ի. Դգեբիձէ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Բաբանասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ս. Գ. Կարապետեանց—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ն. Ն. Ռոստոմբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.
Ս. Ն. Ծպակովսկի—6—7 ժ. Նեարդային (ելեկտրաբույժ), վեներ. և մորթու հ.
Գ. Ա. Թարխանեանց—7—$7^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. Նախասարդեան—$7^{1}/_{2}$—8 ժ.
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Ց. Առվանիտակի—տանը. ծաղկահատ և բըժըշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ
ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ
(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)
Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի անաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրօպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրօպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon C. G. Buchire Persian-Gulf. 22—100

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Ներկայ տարվայ սեպտեմբերի մէկից Բալախանիում վերսկսվելու են հայերէն հանրամատչելի ներկայացումները նաւթարդիւնաբերողների համաժողովի նախաձեռնութեամբ։ Սրանով յայտնում ենք այն անձանց, որոնք կը ցանկանան մտնել սիրողների խմբի մէջ եւ մասնակցել այդ ներկայացումներին, դիմել վաղօրօք, մինչեւ օգոստոսի 10-ը, հետեւեալ անձանց. պ. Մկրտիչ Չարչօղլեանցին (Раманинск. участокъ Питоевъ и К° телефонъ № 35.), պ. Բաղդան Եարեանցին (Промыселъ «Вастакъ» телефонъ № 420) եւ պ. Գրիգոր Աղաջանեանցին (59 участокъ Питоевъ и К° телефонъ № 554.) 1—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Սրանով պատիւ ունեմ հաղորդել մեզ հետ գործ ունեցող յարգելի պարոններին, որ Աղստաֆա երկաթուղու կայարանում գործերը դադարելու պատճառով փակվում է մեր յանձնարարական գրասենեակը ներկայ տարվայ յուլիսի 1-ից։ Փոխադրելով նոյն գրասենեակը Երեւան, խնդրում եմ դիմել մեզ այնտեղ հարկաւոր դէպքում։
10—10 Պօղոս Գ. Պօղոսեանց

ՍՐԱՆՈՎ ՊԱՏԻՒ ՈՒՆԵՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼՈՒ
որ երկաթուղու Աղստաֆա կայարանում գործերի դադարելու պատճառով, ներկայ յունիս ամսի 20-ից յանձնարարական գրասենեակս փակելով՝ փոխադրում եմ Թիֆլիս, ուստի ինձ հետ գործ ունենալ ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել հետեւեալ հասցէով.
3-я Гончарная ул., № 20, собств. домъ.
5—5 Մկրտիչ Գաբրիէլեանց

Լոյս տեսաւ
ԵՐԳԻՉ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԼԻԵԱՆՑԻ
„ՔՆԱՐԸ“
վերնագրով երգարանը
ԳԻՆՆ Է 26 ԿՕՊ.
Դիմել՝—Ալէքսանդրօպօլ, Ալէքս. Մխիթարեանցի գրավաճառանոցը, կամ—հեղինակին։ 2—8

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Օր. Սաքենիկ
ՏԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆՑ
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ
Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վանքի մեծ փողոց, տուն Մարտիրոսեանցի։
(Հ. Կ.) 60—60

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտուութեամբ։ Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ
մազերը բուսցնելու եւ ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաեւ բոլորովին նոր միջս
ՁՈՒԻ ԿԱԹԸ
երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինեան փողոց, տ. № 15, բընակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում՝ Կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բագւում. Նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պօպօվի եւ Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պօստով։ 93—100

ՃՂԹԱՅ
Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը յայտարարում է ի գիտութիւն պ. պ. բաժնետէրերի, որ սոյն յունիսի 19-ից մինչ 28-ը ներփակված եւ յունիսի 29-ից մինչ 8 յուլիս ուզանքով ներփակված համաձայն ընկերութեան 7-րդ յօդուածի։
(20, 26, 28, յուն. եւ 1, 5, յուլ.) 1—5

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում
վաճառվում է
Շ. ԱՐԱԳՎԻՍՊԻՐԵԼԻ, Դժբաղդ Թաթոս, կամ իսկ քամին այդ միջոցին մռնչում, հառաչում եւ սուլում էր (հոգեբանական էտիւդ), թարգմ. ուսերէնից Սւետիք Բարսամեանց, Թիֆլիս, 1902 գ. 7 կ.
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. 3—5

„ՃՂԹԱՅ“
Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը յայտարարում է ի գիտութիւն պ. պ. բաժնետէրերի, որ յունիսի 18-ից նշանակված արտակարգ ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը նշանակված է հինգշաբթի օր սոյն յունիսի 20-ին, երեկոյեան ուղիղ 8 ժամին, Գուրգենովի այգում, Միքայէլեան պրօսպէկտ, № 143։
Զբաղմանց առարկաներին աւելանում է ընկերութեան պ. պ. բաժնետէրերի երկու յայտարարութիւն, ընդունելու նրանցից վերջին 5% ուչացրած վճարը։ 1—1

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ
„ՍՈԽԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“
Ազգային լիակատար երգարանի առաջին հատորը՝ հինգերորդ տպագրութեամբ, բարփոխված թէ հին, գործածական եւ թէ նոր երգերով եւ բանաստեղծութիւններով։ Նայելով գրքի մեծութեանը, իւրաքանչիւր օրինակի գինն է, կանխիկ վճարող բաժանորդներին համար, մի րուբլի։ Գրքի երեսը զարդարված կը լինի Վ. Սուրէնեանցի նկարով։ Ցանկացողները, յայտնելով իրանց ճիշդ հասցէն, դիմում են ԲԱԳՈՒ, «Սոխակի» հրատարակչին, սոյն հասցէով. Протоіерею Григорію Григоріанцъ, Баку. 2—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Մեր կեանքը, գրականութիւնը անցեալում
ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ
XVIII ԴԱՐ
Առաջին մաս
ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ 50 ԿՕՊԷԿ
Ծախվում է. հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը ։Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція Мшакъ. «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“.
Նոյն տեղերում ծախվում են նոյն հեղինակութեան ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ մնացած օրինակները։ Գինը 1 րուբլի 50 կոպէկ։

ԲԺԻՇԿ
ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԷՕՐԳԻԵՎԻՉ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆՑ
ճանապարհ ընկաւ արտասահման։ 2—2

Լոյս տեսան
ԲԺ. Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐԸ
№ 3 «Վարակիչ հիւանդութիւնները եւ նրանց թոյնը—15 կ.
№ 4. «Թոքախտ կամ բարակացաւ—10 կ.
№ 5. «Դողերոցք կամ մալարիա»—5 կ.
№ 6. «Ինֆլուէնցա կամ նորցաւ»—3 կ.
(Բոլորն էլ պատկերազարդ)
Ծախվում են «Կենտրոնական» եւ «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցներում եւ հեղինակի մօտ (Тифлисъ, Д—ру Арцруни). 8—10

ՎԻԷՆՆԱ
ԲԺ. Պ. ԱՓՐԻԿԵԱՆ
տալիս է խորհուրդներ և ուղեկցում է հիւանդներին դէպի մասնագէտները եւ պրօֆեսօրները։
Հասցէս՝ Dr P. Afrikian, Wien, 8 Dorotheergasse, III stock.
(Հ. Կ.) 8—60

„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“
ԿՕՆՖԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՕԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրաստած ապրանքները ալ ։ Կովկասում կօնֆէտի արդիւնաբերութեան
ՄԻԱԿ ՄԵԾ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵԴԱԼԻ
Առանձնապէս յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕԽՈՒՄ,, Կարամէլ «ԻԻԲԻԼԷՅՆԱՅԱ» եւ առհասարակ բարձր յատկութեան կարամէլներ մրգեղէնով։
Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ։
Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլօվսկայա փողոց, սեփական տուն
Գործարանի հեռախօս № 362, գործարանական խանութինը № 772։
55—100 (Հ. Կ.)

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 19 Іюня 1902 г.
Электропечатня Груз. Издат. Т—ва, В.-Ванкская ул.